

AKANKA ODEABU: NTULEKQRIITA ABU NDI A HQORO

Chioma Oluchi Ohanwe

Ngalaba Linguistics/Igbo Language

Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu University, Igbariam

Umiedemede

Akanka bu uto puru iche odee obula si ede agumagu ya, nke e jiri mara ya kpomkwem site n'uto o si a horo okwu o ji ede agumagu n'udi puru iche bu nke mka aka ya. Mgbe ufo, akanka odeabu webatara n'abu ya na-eme ka nghota abu ghara idi mfe. Niihi onodu a, ufo nghota na-emi ala ma o buru na-etinye echiche miri emi mgbe a na-agu ya. Nsogbu di otu a kpaliri mmuo nwanchocha iziputa site n'abu abuo a horo, ka e wee kpo omimi choputa akanka ha n'otu n'otu. Nwanchocha bu n'obi inyocha abu ndi a horo ma ziputa akanka odeabu ji weputa echiche na mmetutaobi di n'abu ya. Usoro Atutu nwanchocha ji mee nchocha a bu Atutu Nnyocha Akanka, site n'ilebanye anya na nhazi agumagu, atumatukwu na nka asusu odeabu ji dee abu ya. Nwanchocha horo naani abu abuo bu; Akaraaka na Oji di n'akwukwo abu Ekpe Nna nke A. K. Obierozie dere. Nchocha a ga-enyere ndi nkuzi, umuakwukwo karisa ndi nnyocha agumagu aka ichoputa uto e si inyocha abu site n'usoro atutu e jiri mee nchocha a. O ga-eme ka ha na-elezi anya ichoputa akanka odeabu abu ndi ha na-agu. N'ikpeazu, a choputara na akanka odeabu weputara echiche na mmetutaobi di n'abu ya, bu nke ga-akpali mmuo oguu ibido nwewe mmasi igu abu ederede Igbo. Nwanchocha na-atu alo ka phanaeze, ndi nkuzi na umuakwukwo na-etinye uche n'ebe abu ederede Igbo di, iji choputa echiche miri emi di n'abu ndi ha na-agu.

Okwu Mmalite

Agumagu di ka ihe omumu bu oruka nke e cheputara echeputa ma jiri asusu nka choo mma, nke e si na ya egosiputa ma na-ahu ndu. O nwere ike idi n'udi ekwurunonu maobu ederede. Agumagu Igbo malitere n'oge gboo mgbe ndi Igbo malitere ndu ha. Udi agumagu e nwere n'oge ahu bu nke odinaala, e degbi ya ede. O bu naani onu ka e ji aguputa ya. O na-esi n'aka ndi nna nna wee fere n'aka umu ha. Ka oge na-aga, mgbe ndi ocha biara n'ala Igbo, ha weputara igwe e ji ebiputa akwukwo, o bu oge ahu ka ndi odee maliteziri deputawa agumagu n'akwukwo.

Agumagu Igbo nwere nnukwu ngalaba ato nke gunyere; Akuko, Ejije na Abu. Ngalaba ato agumagu nwere, abu so n'otu n'ime ha. E nwekwaziri nkenuudi abu Igbo abuo, abu odinaala na abu ugbua maobu abu ederede, mana ebe mgbakwasu ukwu nchocha a bu n'abu ederede Igbo. Abu ederede Igbo bu abu Igbo ndi ahu e deturu edetu n'akwukwo. N'udi abu a, a maara onye dere ya na afo e biputara ya nakwa n'akwukwo o di. Abu ndi a ga-eleba

anya ya bụ “*Akaraaka*” na “*Oji*” nke dị n’akwukwọ abụ Ekpe Nna nke A. K. Obierozie dere.

Nnyocha Agumagu

Agumagu

Agumagu dị ka echiche miri emi nke mmadụ chere gbasara isiokwu ọbụla e nyere ma were asụsụ nka ziputa echiche ahụ n’ụdị edereede maọbụ akọrọakọ. Emenanjo (1980), na-asị na agumagu dị ka “Echiche miri emi nke mmadụ chere gbasara isiokwu ọbụla ma were asụsụ nka depụta echiche ahụ”. Nke a putara na agumagu kwesiri ibụ ihe ọbụla e nwere ike ịgụ agụ nke e ji echiche miri emi na asụsụ nka wee depụta ka ọ ọgụụ guọ maọbụ gere. Iji kwado ihe Emenanjo kwuru,

Iwuchukwu (1991) kọwara agumagu dị ka “Orụnka nke dị n’ụdị ọdịnọgbara na ọdịnigha nke e ji echiche miri emi na asụsụ nka wee dee”. Agumagu na-enwe nhazi agwa n’ime ya. Ọ bụ na nhazi agwa ka e ji ewepụta nkamma dị n’ime agumagu bụ nke na-eme agumagu ka ọ bụrụ ọkachamma n’ime ibe ya.

Nsolibe (2011). Ọ na-ekwu na agumagu bụ usoro dị icheiche ndị Igbo ji egosị obibi ndụ ha n’ụwa a ha hụrụ onwe ha. Agumagu ndị a newekwara ike ibụ enyo e ji ahụta ka obibi ndụ ndị tumadi omenaala na usoro obibi ndụ ndị siri dij. Adeninyi (1997) kọwara na agumagu bụ ụzọ maọbụ usoro e si akọwa ihe. Agumagu bụ ihe ọbụla e deturu n’ime akwukwọ nke e nwere ike ịgụ agụ, nke a maara onye dere ya. Agumagu ọbụla nwere ihe mere e jiri dee ya. Mgbe ụfọdụ, isiokwu agumagu anaghị apụta ihe ruo mgbe ọgụụ chemiri echiche ime o wee ghọta ihe agumagu ahụ na-ekwu maka ya. Nke a na-emekari n’abụ niihina, echiche dij n’ime ya na-ezo ezo, naanị mgbe e chemiri echiche ime mgbe a gurụ ya ka a ga-aghọta ya. Ifeka (2009) Na-akọwa na agumagu dij ka “Edereede maọbụ akọrọakọ nke na-enye obi anụrị, afo ojuju na amamihe na mkpalite uche”. Odee mere ka ọhanaeze mara na agumagu nke e dere ede na nke a gurụ n’ọnụ e deghị ede, na-eme ka ọgụụ nwee mmetụta nke mmụọ.

Abụ

Inye otu nkọwa maọbụ abụọ gbasara ihe abụ putara dij ka Kennedy (1987), siri kwuo hịara nnukwu ahụ n’ụwa anyị nọ n’ime ya. Nchọpụta na ọtụtụ edemede egosila na ka ndị mmadụ na-eforo ntutu taa iji nye nkọwa ihe bụ abụ kpomkwem bụ ka ha na-achọpụtawanye nhịahụ chere ha n’ihu inye ụdị nkọwa ahụ ha bu n’uche. Ihe kpatara na ọ hịara nnukwu ahụ inye nkọwa gbasara abụ dij ka Maduakor (1991) siri na-eche bụ na abụ bụ ihe omumụ gbasatara mmetụta nke ndị mmadụ na-enwe n’ime onwe ha nke na-akacha emi emi. Uzoma (2012) na-akọwa na abụ bụ ngosiputa ihe mmadụ bu n’uche nke onye ahụ ga-edeputa maọbụ cheputa n’ụdị gaziri agazi site n’iji asụsụ nka weputa ya. Ihe ọbụla mmadụ cheputara n’echiche ghara ideputa ya n’ụdị ejije maọbụ akukọ bụ abụ. Mgbe ụfọdụ, o nwere ike ị bụ ihe na-eme na ndụ onye cheputara ya maọbụ ihe mere na ndụ onye ọzọ ọ maara. Ifeka

(2009) na-ahụta abụ dika ihe odide na ọgụgụ si n'uche pụta nke e dere n'akwụkwọ maọbụ guo n'uzo di mkpirisi nke na-akwaa echiche di omimi nke e tinyere n'asusu enweghi atụ iji gosi ihe mere eme maobu nke a na-atu anya ga-eme n'odinihu.

Amanọ (2007) kwadoro ihe Ifeka kwuru mgbe o na-ekwu si na abụ bu nke e ji na-akwawaputa ihe ndi ahụ ekweghi nkwa, gbasara ihe ndi ahụ elegara anya nke mmadu nyere uda na-adaputa ma a na-agu ya, site n'echiche na etu o si metuta ya n'uwa o no n'ime ya. Echeruo (1992) gara n'ihu n'ikwaa abụ na-asị na abụ Igbo bu ihe ndi Igbo ji eme onwe ha obi anuri n'oge iru uju na n'obi mwute...abụ dika ihe ndi Igbo ji eme mmemme". Nkwa Echeruo dabara nke oma nihiha ndi Igbo bu ndi nwere nkenudi abụ di icheiche nke ha na-abu n'onodu obula ha nwetara onwe ha. Abụ bu ihe ha na-eji eme onwe ha obi anuri ma burukwa ihe ha ji eme mmemme di icheiche.

Ugonna (1980) na-akwaa abụ di ka okwu di n'ahiri maobu n'ogbara, nwere ndanusoro a na-ekwe ekwe maobu a na-agu agu. Di ka Ugonna siri kwaa, ihe na-eme ka abụ toto utu bu udi asusu e jiri mebe ya. Asusu e ji ede abụ abughi udi anyi ji ezi ozi mgbe niile, o na-abukari udi na-emetuta na mmuo ma di n'ahiri na-abughi n'odinigha, biakwazi nwee ndanusoro. Site n'ihe ndi okammuta kwuru banyere abụ, a ga-asị na abụ bu ihe echeputara echeputa nke na-emetuta mmadu n'obi oge o na-agu ya. O bu ihe mmadu cheputara iji kpalite mmuo ndi mmadu, mekwaa ka ndi mmadu nwee mmetuta banyere ihe mere mmadu ibe ha.

Akanka

Akanka bu uzo puru iche odee ji achọ agumagu ya mma. Akanka na-aputa ihe n'agumagu obula. N'ebe a, nwanchocha ga-eleba anya n'echiche ndi okammuta na ndi di icheiche gbasara ihe ha kwuru banyere akanka. Iwuchukwu (2011) na-ekwu na akanka bu ikpachara anya jiri asusu ziputa nkamma, site n'iwere asusu dabara adaba tinye n'ebe kwesiri ekwesị. O kwara na akanka bu nhoro nke ufodu ihe di n'asusu bu nke sitere n'ihe niile di n'asusu maobu sitere n'ubara ihe di n'asusu...nhoro a nwere ike buru nke a kpachara anya mee maobu nke akpachaghi anya mee. O si na akanka bu iji asusu ede ihe n'onodu puru iche nke e jiri mara onye. Lyon (1980) n'aka nke ya na-ekwu na akanka bu ihe ndi ahụ bu achikoba ha onu, ha aburu agumagu ma mee ha ka agumagu ahụ daba n'udi ya ma nwee otu mmeputa n'ebe ndi ogugu no. O kwakwara Akanka dika ihe o na-arugara aka n'otu udi puru iche n'ebe iji asusu eme ihe di. Anigbogu (2012) na-ekwu na akanka bu ihe omumu ahụ nke oru ya bu inyocha na ichoputa nka di icheiche ndi odee agumagu ji ede ma gbado ukwu na ya wee kpebie onodu akuko agumagu ahụ o no na ya. N'ime nke a, a na-achoputa nka di iche iche odee mere n'akwukwo agumagu ya di ka itinye atumatuokwu n'agumagu, iji ilu mere isiokwu akwukwo agumagu ha, agwa umu mmadu, umuanumanu, ndi mmuo di ka n'akwukwo akuko. Na nchikota, site na nkwa ndi a, o gosiri na akanka di n'udi agumagu obula, na-ejikwa asusu egosiputa nkamma di n'agumagu. Nke a metutara etu odee si ewere

usoro utoasusu, usoro nsiekwu na usoro nsiede gosiputa mbunuuche ya, noro ebe ahụ gbaa ihe na-eme n'ụwa n'anwu.

Nnyocha Edemede Nchoputa

N'ebe a, nwanchocha ga-elebanye anya n'edemede ndi ozo derela, iji choputa echiche ha banyere isiokwu a kpu n'onu. Ayozie et al (2020) na nnyocha ha a kporo "Nnyocha Akanka Di n'Abu Onu Abigbo Mbaise" na-akowa na akanka di ka amumamu nka nke gbakwasara ukwu n'usoro e si ekwu okwu, usoro e si eche echiche. N'ime agumagu, odee na-egosi nka ya buru n'obi na nka bu kpomkwem ihe na-egosi okaibe na okammuta nke odee nwere maka ndeputa ya.

Uzochukwu (1982) n'edemede ya o kporo "Odidi Abu Odinala Igbo", na-egosiputa abu uzo ato; Uri, Mbem na Ngugo. Uri nwere ngalaba itoolu, omumu nwa, ilu nwaanyi, akwamoozu, echichi, iku nwa, egwuonwa, oriri na onunu, mmonwu, nta. Mbem nwere ngalaba ise; akwamozu, echichi, afa, mmonwu na nta. Ngugo nwere ngalaba ano; ilu na agwugwa, igu ndu, akwamoozu na mmonwu. Nkewaputa nke odee obula di mma ma burukwa ka o siri hu ya. Kenneth-Ohagwa (2018) n'isiokwu ya o kporo "Nnyocha Abu Emily Dika Abu Onu" kowara na ogugu na ogbugba abu bu otu ihe na-emejuputa agumagu Igbo di ka agumagu ndi ozo n'Afrika, na odinaala ndi Igbo na-egosi na ogugba na ogugu enweghi nkewa n'omenaala ndi Igbo bu udi egwu a maara di ka egwu umuagboghọ.

Onah na Diala (2007) lebara anya n'odidi abu edereede Igbo kwesiri ekwesi. Ha ziputara ihe ndi na-akwalite odidi abu edereede Igbo dika: isiokwu dabara adaba, asusu maobu nhuokwu, nhurunuuche dabara adaba, dgz. Na nchoputa ha, ha mere ka a mata na ufodu ndi odeabu Igbo anaghi agbasocha ihe ndi a na-akwalite odidi abu n'edemede ha. Mana nwa nchocha choputara na ihe kpata nke a bu na otutu ndi odeabu Igbo na-adabere n'ikike odee ha wee na-edeputa abu ha. Okedjadi (2009) n'ederede ya kowara na e nwere ike igbaso usoro a kporo "Poetry Generating Loops" (nke a bu ikene umu akwukwo otu akuku abu ka ha nyochaa n'otu n'otu wee kesaa n'ime onwe ha) na nkuzi na omumu abu wee kpelite mmu na mmasi umu akwukwo n'ebe abu di. O kowara na usoro a ga-enye aka mee ka umu akwukwo na-aghotawanye nka di icheiche e ji ede abu. O mekwara ka a mata na usoro a ga-enye aka zulite anya echiche umu akwukwo n'ide abu nke ha. Nwokoye (2012) n'aka nke ya lebara anya n'akanka di icheiche e ji edeputa abu. O choputara na akanka ndi a na-enye aka eziputa nkamma n'abu. N'ebe ogugu no, o mere ka a mata na o buru na ogugu nwee ezi mmuta gbasara akanka ndi a, na o ga-eme ka omumu abu Igbo diri ya mfe.

2.5. Atutu Nnyocha Agumagu:

Atutu usoro nnyocha nke nwanchocha ji mee nchocha a bu *Atutu Usoro Nnyocha Akanka (Stylistics Approach to Literary Criticism)*. Atutu a malitere na senchuri nke iri abuo (20th

Century). O kacha n'etiti ndi a kporo Roshian Fomalist (Russian Formalists) na otu ozo kporo onwe ha Prag Skul (Prague School). N'afọ 1909, Charles Bally na ndeputa nke o kporo "Traite De Stylistique Francaise" kporo oku ka e nwee amumamu stylistics. Udi amumamu a bira biri oku n'ala Europe na America, ma ka agha uwa biri n'afọ 1920, imerime ndi di ka Leo Spitzer, I.A. Richardo, T.S. Eliot na Roman Jacobson bira tinye isi na nchoputa banyere iji asusu a haziri nke oma nyochaa agumagu edereede.

Otutu ndi okammuta ndi a huru uru akanka bara mana e nwere ndi ihe oma na-arụ afọ, bu ndi jiri agumagu filosofi gbagide ukwu ekweghi ka e tinye ihe e kwuru n'oru. Ndi malitere atutu nnyocha akanka a gbara ezi mbọ ka e nwee usoro ohu iji were hazie edereede. Ndi di otu a gbara mbọ di ka Ferdinand de Saussure, Sapir, Bloomfield, bu ndi no n'udi echiche a ndi mere ka e nweta nkwardo site n'amumamu okaasusu bu lingwistiks na ihe ndi ozo di omimi banyere asusu, huru di n'itinye mkpuruokwu dabara adaba n'ime edereede ka e jiri ya egosiputa na odee bu okaibe.

Ndi otu a huru na nnyocha akanka na nkowa doro anya banyere edereede bu nnoo uzo putara ihe dikwa mkpa iji wee gboo mkpa ndi di na sayensi asusu. Olileanya ha bu na nnyocha akanka n'uzo ziri ezi ga-eme ka ihe edereede na agumagu ndi ozo buru nke ga-ewetara ndi mmadu ezi mmasi na afọ ojuju. Ugbo a, akanka ka a na-ewere di ka otu n'ime mpaghara di mkpa n'ihe banyere amumamu okaasusu bu lingwistiks nke na-enyezi aka ime ka asusu buru ihe kwesiri ekwesị. Usoro a bu nke ji usoro omumu sayensi enyocha agumagu. Site na nke a, onye nnyocha na-agbadokari ukwu n'isi n'asusu enyocha agumagu. Mmewere ndi atutu a na-elebanye anya na ya bu;

- a). Nhazi Agumagu.
- b). Atumatokwu.
- c). Nka Asusu.

Nziputa Akanka n'Abu Ndi A Horo

A). Akaraaka

Uli chi dere obi aka m
Aguru m akwukwo nke ukwu
Ma amamihe m erughi ya
Agbaala m mbọ igu ya
Ma mkpuru akwukwo ya gbara ghari.

O bu mkpuru akwukwo a
N'edu m, na-edu gi
Na chi anyi foro na chi anyi jiri
O bu n'obi aka anyi k'o di.

Gi na ha chuo ngwere

Ma ị ka na-achụ ngwere
Oge ha chụwara oke
Hapụ okwu lee ákàràáká
Adighị ehicha ya ehicha

Otu nne mụru
Ma ọ bughị otu chi kere
Nwa nne m, bụ ọgaranya
Ma abụ m ogbenye
Bu ákàràáká

Ọganihu dị n'obi aka
Ndaghachi dị n'obi aka
Ebulere chi gị ụzọ ọsọ
Chọta ebe ákàràáká gị dị
Ka i were ọkwa gị n'ụwa.

A.K. Obierozie

Ekpe Nna: 2

A). Nhazi Agụmagụ: Abụ a bụ abụ ekere niihina, odeabụ ji ya akọwapụta maka akaraaka, nkeụ ihe Chineke kere. Abụ a nwere nkebiabụ ise na ahiriabụ iri abụọ na anọ. odeabụ ji nkebiabụ nke mbụ mere okwu mmalite site n'ikọwapụta akaraaka dika uli Chi dere n'obi aka, ihe gbasara ya na-agba mmadụ ghariji. Na nkebiabụ nke abụọ, odeabụ gara n'ihu ikọwa na ọ bụ mkpụrụ akwụkwọ a nke dị n'obi aka mmadụ na-edu onye ọbụla. Na nkebiabụ nke atọ na nke anọ, odeabụ siri na akaraaka mmadụ niile abughị otu, nke na mmadụ nwere ike ị na-asi ndị ha na ya soro malite ihe ahapụla ya, na nwaanne ya bụ ọgaranya ma ya onwe ya a bụrụ ogbenye bụ akaraaka, niihina ọ bughị otu chi na-eke, n'agbanyeghi na ọ bụ otu nne mụrụ. Na nkebiabụ nke ise, bụ nke odeabụ jiri mere okwu mmechi, odeabụ si na mmadụ ga-ebu ụzọ chọta akaraaka ya n'ụwa niihina ọganihu na ndaghachi azụ di onye ọbụla n'ọbọ aka. Ya mere, ndokọ abụ a dabara nnọọ nke ọma.

B). Atụmatụokwu:

a). Ilu: Bụ okwu nka a chọrọ mma, nke e ji echiche miri emi hazie ma kwuputa. Ọ bụ okwu ndị Igbo ji achọ asụsụ ha mma. Ọmụmaatụ; Na nkebiabụ nke atọ, n'ahiriabụ nke anọ ruo na nke ise.

Hapụ okwu lee ákàràáká
Adighị ehicha ya ehicha

N’ebe a, ihe nke a putara bu na, ihe obula Chineke si na mmadu ga-abu, ihe ahụ ka o ga-abu. Onye obula nwere akaraaka Chi nyere ya, nke di n’obi aka onye obula, anaghi ehicha ya ehicha.

Na nkebiabu nke ise, n’ahiriabu nke mbu ruo na nke ato.

Oganihu(sic) di n’obi aka

Ndaghachi di n’obi aka

Ebulere chi gi uzọ ọsọ

N’ebe a, ihe nke a putara bu na mmadu kwesiri ijiri nwayoo na-eme ihe obula o na-eme n’uwa nihiha ihe niile di anyi n’obi aka. Ma i ga-aga n’ihu maobu daghachi azu, ha niile bu akaraaka. Ka mmadu hapu igbakari chi ya oso chowa ihe abughi akaraaka ya.

Na nkebiabu nke anọ, n’ahiriabu nke mbu ruo na nke abuo.

Otu nne muru

Ma o bughi otu chi kere

N’ebe a, chi nke odeabu na-ekwu maka ya bu chi onwe nke na-edu onye obula maobu akaraaka mmadu. Otu nne nwere ike muo otutu umu, mana akaraaka ha niile abughi otu. Akaraaka ha niile ga-adicha icha icha, etu ahụ ka o dikwa na chi onwe ha nke na-edu ha.

b). Nhagideokwu: Nke a bu itughari okwu ndiche abuo ka eweputa echiche di omimi. O bu uzọ e si ekwuputa n’otu mgbe echiche abuo megidere onwe ha. Omumaatu; Na nkebiabu nke anọ, n’ahiriabu nke ato ruo na nke anọ.

Nwa nne m, bu **ogaranya**

Ma abu m **ogbenye**

ch). Mmemmadu: Nke a bu ime ihe na-enweghi ndu ka o di ndu maobu ka o bu mmadu. Omumaatu; Na nkebiabu nke abuo, n’ahiriabu nke mbu ruo na nke abuo.

O bu mkpuru akwukwo a

N’edu m, na-edu gi

N’ebe a, o bu naani ihe di ndu maobu mmadu nwere ike mmadu ozọ. Mana odeabu kowaputara akaraaka, bu ihe adighi ndu ka o nwere ndu.

CH). Nka Asusu: Odeabu gbaliri iji naani igbo izugbe dee abu ya, nke mere na abu ya di mfe na nghota. Etu odeabu siri jiri onye nke mbu weputa echiche n’abu a mere ka ihe a na-ekwu metuwanye anyi na mmuo. Odeabu webatakwara akpalaokwu na nkebiabu nke anọ, ahiriabu iri na ise ruo n’ahiriabu iri na isii, ebe o siriri “otu nne muru ma o bughi otu chi kere”. Echiche di n’abu a weputara mmetutaobi olileanya na obi nchehari.

D). Isiokwu: Abu a na-akowa banyere akaraaka, bu nke Chi desara n’obo aka onye obula.

E). Ihe Mmuta: ihe abu a na-akuzi bu na akaraaka mmadu bu nke chi ya nyere ya, anaghi eme ya nhicha.

B). Qii

Oji onye isi okwaobia

Ozoro nwa ogbenye n'ihu ogaranya
Ahughị ebule na elighi dike
Ihe oriri a na-eji usoro eri.

I pere mpe ma ugwu gi buru ibu
E weta a chowa agadi amaala
Onye maara isi eriri ngwugwu
Oriri eriworu onye o di ososo.

E weta akpowa mmuo
Igba nriko mmuo na mmadu
E weta a chowa ikwunne na nwadiala
Onye obia a noro ka obia.

Mkpuru osisi putara kwuru iche
Na-aso ndi ozo aso
Mara na ahijia juru n'ohia
Ma a baa ohia a kpara okazi.

A.K. Obierozie

Ekpe Nna: 7

A). Nhazi Agumagu: Abụ a bụ abụ ekere niihina, oji bụ ihe e kere eke. Abụ a nwere nkebiabụ anọ na ahiriabụ iri na isii. Odeabụ ji nkebiabụ nke mbụ mere okwu mmalite niihina o bụ na ya ka o kowaputara mkpa oji di na ndu ndi Igbo. Na nkebiabụ nke abuo, odeabụ kowara na oji pere mpe mana ugwu a na-akwanyere ya buru ibu. O bụ oriri e ji usoro eri ma riwoo ya onye o di ososo. Nke a putara na oji nwere usoro e ji eri ya nke bụ na a na-ago ya ago, waa ya, tupu ebido tawa ya.

Na nkebiabu nke ato, odeabụ si na oji bụ nri na-ejikota mmuo na mmadu. Mgbe obula e wetara ya, onye obia a noro ka obia, e wee chowa ikwunne na nwadiala. Na nkebiabụ nke anọ, odeabụ si na oji bụ osisi putara kwuru iche, n'agbanyeghi na ahijia juru ohia, ma a baa n'ime ya a kpara ukazi.

B). Atumatukwu

a). Mmemmadu: Nke a bụ ime ihe na-enweghi ndu ka o di ndu maobu ka o bụ mmadu. Omumaatu; Na nkebiabụ nke mbụ, n'ahiriabụ nke mbụ ruo na nke abuo.

Oji onye isi okwa obia

Ozoro nwa mgbenyi(sic) n'ihu ogaranya

N'ebe a, ka odeabụ siri kowaputa oji n'abụ ya ga-eme oguu ka o huta oji ka ihe nwere ndu.

Na nkebiabụ nke anọ, n'ahiriabụ nke mbụ ruo na nke abuo.

Mkpuru osisi putara kwuru iche

Na-aso ndi ozo aso

b). Ilu: Ọmụmaatụ dī na nkebiabụ nke mbụ, n'ahiriabụ nke mbụ ruo na nke atọ.

Ọjị onye isi ọkwa ọbịa

Ọzọrọ nwa mgbenyi n'ihu ọgaranya

Ahụghị ebule ma elighi dike

N'ebe a, ihe nke a putara bụ na ọjị bụ isi mmemme ọbụla n'ala Igbo. Mgbe ọbụla a na-eme mmemme n'ala Igbo, ọ bụrụ na ọjị adighi, enweghi ihe a na-eme.

Na nkebiabụ nke anọ, n'ahiriabụ nke atọ ruo na nke anọ.

Mara na ahịhia juru n'ohia

Ma a baa ohia a kpara okazi.

ch). Ọghara Okwu/Ekwu Ọzọ Eche Ọzọ: Bụ okwu ọ na-abụ ekwuo, ọ bughị ihe ahụ e kwuru ka ọ bụ, kama ọ na-akọwa ihe ọzọ. Ọmụmaatụ; Na nkebiabụ nke abụọ, n'ahiriabụ nke abụọ ruo na nke anọ.

E weta a chọwa agadi amaala

Onye maara isi eriri ngwugwu

Oriri eriworu onye ọ dī ọsọsọ.

N'ebe a, ihe nke a putara bụ na nwata anaghi awa ọjị n'ala Igbo, ọ bụ okenye na-awa ọjị. Ọzọkwa, iwa ọjị bụ usoro a na-eji nwayọ eme, ọ bughị a na-eme ọsọsọ. Ya mere odeabụ jiri kwuo na onye ọ dī ọsọsọ anaghi eso ata ọjị makana tupu a wachaa ya, onye ọ dī ọsọsọ a pụọ.

d). Nhagideokwu: Nke a bụ itughari okwu ndiche abụọ ka eweputa echiche dī omimi. Ọ bụ ụzọ e si ekwuputa n'otu mgbe echiche abụọ megidere onwe ha. Ọmụmaatụ; Na nkebiabụ nke atọ, n'ahiriabụ nke mbụ ruo na nke abụọ.

E weta akpọwa mmụọ

Igba nriko **mmụọ na mmadu.**

CH). Nka Asụsụ: Odeabụ gbaliri iji igbo izugbe dee abụ a nke mere o jiri dī mfe nghota nghota mana, odeabụ webatara otutu atumatu okwu n'abụ a nke mere na ọ dīchaghi mfe na nghota. Dika a turu anya n'udi abụ a ji okwu dī omimi, ndanusoro ya agaghi werewere dika abụ ji okwu dī mfe. Ya bụ, nkwasị ikuru ume abụ a dī ogologo, ahiriabụ dikwa ogologo, nke a putara na ndanusoro ya na-aga nwayọọ nwayọọ ma na-eme ka mmetutaobi nsopuru na nkwanye ugwu gbaa elu.

D). Isiokwu: Abụ a na-akọwa maka ọjị na uru ọ bara na ndụ ndi Igbo.

E). Ihe Mmụta: Abụ a na-akuzi bụ na, ọjị pere mpe mana ugwu a na-akwanyereya n'ala Igbo dī otutu ma nwekwaa usoro.

Ihe Ndị A Chọputagasiri

- a). A chọputara na akanka odeabụ abụ ndị a họrọ dabara nke oma, weputa ebumnuche odee ma mekwaa ka o metuta oguu na mmuo oge o na-agu ya. Akanka odeabụ weputara echiche na mmetutaobi di n'abụ ya.
- b). A chọputara na o bu naani igbo izugbe ka odeabụ ji dee abụ ya, nke a mere ka abụ ndi ahụ di mfe na nghota
- ch). A chọputara odeabụ meghariri ihe di n'asusu abụ ya, mee ya ka o metuta oguu n'uzo puru iche. Ndanusoro abụ ya dabakwara n'iweputa echiche di n'abụ ma mekwaa ka mmetutaobi gbaa elu.
- d). A chọputara site na edereede a, na abụ bu ihe di mfe na nghota ma o buru na oguu chọputa akanka odeabụ ji dee abụ ya.

5.2. Alo Nwanchocha

- a). Nwanchocha na-atunye alo ka umuakwukwo na-etinye uche n'ebe abụ edereede Igbo di ma na-agu ya ugboro ugboro, iji chọputa echiche miri emi di n'abụ Igbo nke na-enye akọ na uche zuru oke dika nwa amaala Igbo.
- b). N'agbanyeghi nhiahu a na-enwe n'igu na ighota abụ, o bughi ya ga-eme ka ndi mmadu kwusi igu abụ. Ha ga-agba mbọ na-agu abụ edereede Igbo mgbe obula. O ga-enye aka ime ka nhiahu ya belata.
- ch). E kwesiri imalite n'ulokwukwo praimari kuziwere umuakwukwo ihe niile gbasara inyocha abụ. Nke a ga-enyere ha aka n'odiniihu.
- d). A na-atu alo ka ndi Igbo na umuakwukwo nwee ntughari uche n'ebe abụ di ma hutawa ya ka ihe esighi ike nghota.

Nchikota

Na nchikota, a chikotara otutu ihe gbasara agumagu site n'ikowa otutu ihe ndi odee na ndi okammuta digasi icheiche kwarala gbasara agumagu. A gbakwara mbọ inyocha abụ ndi a họrọ mee nnyocha a ma weputasia akanka odeabụ ji dee abụ ya. A kowakwara ihe niile a turu anya n'isiokwu a na-edede maka ya. N'ikpeazu, a chikotara ihe niile a chọputara n'edereede.

Mmechi

O di mkpa ka a mata na ihe e mere na nchocha a abughi e jechaa o gwu, kama o bu iji gbaziere ndi mmadu n'ezie na abụ di mfe nghota okachasi mgbe oguu ghotara akanka odeabụ ji dee abụ ya. Nwanchocha mere ka a mata na abụ abughi ukwe a na-ekwe n'uloka maobu n'ulokwukwo, o bukwaghi ihe kwesiri igba oguu obula aka ekpe. Nke a bu niihina, n'agbanyeghi akanka ndi odeabụ ji ede abụ ha, abụ bu ihe na-atọ uto ogugu tinyekwara na onye obula weturu obi ala guo ma ghotu akanka odeabụ jiri dee abụ ahụ ga-amata n'ezie na

abụ bụ uto ndụ. Nwanchocha wee na-enyekwa ohere ka onye choro imere nchocha gawa n'ihu mekwaa etu ahụ ma tinye ihe ndi abataghị n'ebe a na nke ya.

Edensibia

- Adeniyi, V.D. (1997). *Comprehensive Literature in English*. Johnson Publishers.
- Ayozie, C. R., Mgborogwu, A. C., Igbokwe, B. N. C. (2020). Nnyocha Akanka Di n'Abu Onu Igbo Mbaise. Posted to *African Journals Online*. Retrieved From <https://www.ajol.info/index.php/ijdmn/article/view/197244/18608>
- Emenanjo, N. (ed.) (1980). *Utara Nti*. Evans Brothers.
- Emenanjo, N. (2006). *Language and Communications: Myths, Facts and Features*. Frontier Publishers Nigeria Ltd.
- Ifeka, O.R. (2009). *Mkpanaka Asusu Igbo Izugbe Maka Amumamu Asusu na Mahadum*. Top Shelves
- Ifeka, O. R. (2017). Nziputa Ndina n'Abu A Horo Di n'Uche Bu Afa. *Ekwé Jonal Nke Ndi Igbo Scholars Forum*.4(2).
- Iwuchukwu, C. (1991). *The Mastery of Literature*. Etuokwu Publishers.
- Kennedy, X. J. (1987). *Literature: An Introduction to Fiction, Poetry and Drama*. Little Brown.
- Lyons, J. (1980). *New Horizons in Linguistics*. Peguin Publishers.
- Maduakor, O. (1991). *Introduction To Poetry*. Fulladu Pub. Company.
- Nsolibe, O. (2011). *Uju Utoasusu Igbo*. Perfect Image Publishers.
- Nwokoye, A.N. (2012). Poetic Devices in Igbo Poems. *International Journal of Igbo, African and Asian Studies*, Nnamdi Azikiwe University, Maiden Edition.
- Obierozie, A. K. (2014). *Ekpe Nna*. Pacific Publishers.
- Okeadiadi, A. N. (2009). *Using Poetry Generating Loops to Facilitate Students Engagement with Poetry*. Living Flames Resources.
- Onah, C.S., Diala, P. A. (2007). *Decorum in Igbo Poetry*. Africana First Publishers.
- Ugonna, N. (1980). *Abu na Egwuregwu Odinaala Igbo*. Longman.
- Uzochukwu, S. (1982). *Odidi Abu Odinala Igbo*. Fourth Dimension Publishers.
- Uzochukwu, S. (1990). *Akanka Na Nnyocha Agumagu Igbo*. Sam Publishers.